

“Аар тайжа ырыаһыта - Кыыл Уола”

С.А. Зверев – Кыыл Уола төрөөбүтэ 120 сылыгар анаммыт көрсүһүү киэһэтэ

Сыала-соруга: Сүдү талааннаах С.А.Зверев-Кыыл Уола олобун уонна айар үлэтин сырдатыйы, үйэтити.

- Экранна презентация “ С.А. Зверев 120 сааһа”
- Кинигэ быстапката “Аар тайжа ырыаһыта - С.А.Зверев”
- С.А. Зверев ырыата “Сарсын-сарсын сарсыарда”

Ытааччы:

Олохпут уйгулаах үүнүүтүн
Оччугуй ырыаһыта кимий диэтэргит -
Ол мин сүрэбим этэ.
Кини -
Кэлэр кэскилгэ
Кэрэ кэмнэ үөрэн,
Көндөй агдам иһиттэн
Күөгү көмүс күөмэйбинэн
Көтөн-дайан тахсан,
Чыычаах буолан тырыбынаан,
Ымы буолан ыллаабыта,
Алгыстаах олобу,
Аан дойду кэскилин айхаллаабыта.

Ытааччы: Үтүө күнүнэн, күндү бүгүнгү билиини, сырдыгы сабар сыаллаах, кэпсээн кэһиилээх тэрээһиммит кыттыылаахтара!

“Сарсын, сарсын сарсыарда” диэн Сергей Афанасьевич Зверев-Кыыл Уолун бэйэтин толоруутугар, норуokka биир саамай биллибит ырыатынан уонна «Мин сүрэбим» диэн тэттик айымньытыгар олус бэргэнник бэйэтин ырыаһыт, тойуксут быһыытынан аналын уобарастаан эппит тылларынан бугунну кэпсэтиибитин сабалыабын.

Ол курдук, саха норуотун кутун-сүрүн бэйэтин өйүгэр-санаатыгар сөнөрдүбүт, саха төрүт култууратыгар сүппэт сүдү бэлиэни хаалларбыт, дэгиттэр талааннаах, РСФСР култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Саха АССР ускуустубатын үтүөлээх деятелэ, ССРС суруйааччыларын Союуһун чилиэнэ, икки Үлэ Кыһыл Знамятын кавалера, кэрэ чуор кылыһахтаах тойуксут, бэйиэт, драматург, оһуохайдыт, олонхоһут Сергей Зверев - Кыыл Уола быйыл төрөөбүтэ 120 сааһын бэлиэтиибит.

Бүгүнгү көрсүһүүбүт маанылаах ыалдытынан буолар Сергей Афанасьевич Зверев төрөппүт уола Төгүл Афанасьевич Зверев. Онон бүгүн киэһэ сонун кэпсээннээх, кэрэхсэллээх кэпсэтии буолуо диэн эрэнэбит.

Күндү ыалдыппытын кытары кэпсэтиэхпит иннинэ кылгастык сүдү талааннаах Ытык киһибит Кыыл Уолун олобун сүрүн кэрчиктэрин сэгэтиэбин:

Сергей Афанасьевич Зверев 1900 сыллаахха от ыйын 6 күнүгэр Сунтаар улуугар Түбэй нэһилиэгэр Ыгыаттаҕа дьаданы ыалга төрөөбүтэ. Аҕата Кыыл Охонхой, быстар дьаданы уонна сытыы-хотуу киһи буолан, уола кыратыгар ускул-тэскил онон-манан айабын туһугар хамнаска үлэлээн сылдыбыта. Ол иһин дойдутун дьоно кинини Кыыл Охонхой, онтон уолун Сэргэи Кыыл Уола диэн ааттыыр буолбуттара. Онтон кэлин быраатынаан Киргизлэйдиин араспаанньа оностубуттар.

Оҕо саас төһө даҕаны дьолу-соргуну тосхойботобун иһин, кыра Сэргэй норуот тылынан айымньытын дыкти алыптаах эйгэтигэр биһиктэнэн улаппыта. Сергей Афанасьевич, утумнаан туран тойуксут, ырыаһыт, үнкүүһүт төрүттэрдээх эбит. Хос эһэтэ Кыыл Ойуун, эһэлэрэ Дьапта Онтуон. Мындыр Өлөксөй, эбэтэ Бүргэс Балбаара бары да бэрт тойуксут, ырыаһыт, үнкүүһүт идэлээхтэринэн чугас эргин биллэллэрэ.

Кыыл Уола норуот ырыаһытын быһыытынан тыыллан-хабыллан туруутугар, кини эгэлгэ баайын, толоруу искусствотун баһылырыгар, Сергей Зверев бэйэтэ билинэринэн, уһуйбут учууталынан ыкса ыала, чугас доҕоро Яков Васильев - Тара уола Ырдьян Дьаакып буолбута. Ырдьян Дьаакып үнкүү тылын этэргэ, онно мустубут дьону көрөн-истэн, кинилэр үөрүүлэрин-көтүүлэрин, туттуулары-хаптыыларын киһини кэрэхсэтэр гына уустаан-ураннаан, ыпсаран этиллиэхтээх диэн сүбэтин Сергей Афанасьевич оҕо эрдэбиттэн диригинник инэриммитэ.

Дария Платоновна Петрова-Киччэй эмээхсинэ диэн, улахан баайа-дуола суох да буоллар, сылын аайы Ходуһалаахха дьону түмэн ыһахтыыр ураты үгэстээх эмээхсин олорбут. Манна Ньурба, Сунтаар улуустарын быһа буолан, дойду дойдуттан аатырбыт-сурабырбыт үнкүүһүттэр Иванов-Мохордооноп, Саввинов-Кырыылаахап, Доҕойукап - Доҕойук уола, Бэһэлэйдээх Мэхээлэ кэлэннэр, көрүлээн-нарылаан ааһаллара. Киччэй эмээхсинин ыһахтарыгар Сэргэй сылдыбыт уонна аан маннай ыһаахха үнкүү тыла эппит. Онтон бэттэх кини ыһахтарга улахан дьон ортотугар этэр, онтон биллэр этээччи буолан испит.

Ытытааччы: Билигин истиэбин Сергей Зверев толоруутугар «Аҕа алгыһа» тойугу.

Норуот ырыаһыта бэйэтэ да билинэринэн, талаана тахсыбытынан, идэтэ тобуллубутунан үнкүүһүт быһыытынан ордук күүстээбэ. «Үнкүүһүт идэбинэн киһиэхэ кыайтарбыппын билбэппин, онтон тойукпунан орто эрэ этим, олонхотуппунан өссө аннынан этим», - диэн сэмэйдик билинэрэ.

Кыыл Уола оччолорго отутус сылларга Ходуһалаах ыһыаһар үнкүү тыла этэ сылдыарын уу хараһынан көрбүт, кэрэ чуор куолаһын истибит Егор Саввинов (Сунтаар улууһа, Күүкэй нэһилиэгэ) маннык ахтар: «Кини бэйэлээх, сэгэлдьиччи туттан-хаптан сылдьан, истибит эрэ сүргэтэ көтөбүллэринэн, сүрэхэ сылаанныйарынан дьэрэлитэ туойан, түһүлгэтин саҕалаан бардаһына, мэктиэтигэр, этэ-хаана уллунаһын хараһыттан уу дьулайыгар тийэ дьырылаан үмүрүтэ тутарга, баттаҕа дьирдиргии-дьирдиргии өрө турарга дылы буолара».

Кини туойар темата да араас, элбэх: ыһыах түһүлгэтэ, сайын кэлиитэ, айылҕа уһуктуута, төгүрүк сыл төгүллэрэ, үлэ-хамнас.

Кини куолаһыгар ыган таһаарыы, сүүрдэн-көтүтэн дьизэрэтии көстүбэт этэ. Барыта сааскы халаан уутунуу, киэн, дэлэгэй, энээркэй этилэр, көнгүл баай иэйиилэр күнгэ тардыстан, күөх дуолга көтө-дайа сырсаллара. Дорҕоон саҕаланыыта даһаны, бүтүүтэ даһаны ыңгырыы илдьиттэрин курдук хантан баһарар чуордук иһиллэрэ. Тыынын кэнэтэн аа-дьуо аһыйах аһайда эйээрбэхтээн баран, доргуччу этэн, иэйэн-куойан барара. Үнкүүтүн ис хоһооно биризмэтиттэн, түһүлгэтиттэн көрөн уларыыа сылдыара.

С.А.Зверев үгүс үнкүүтүн тыллара кини бэйэтин хомуруунньуктарыгар, «Хотугу сулус» альманахха, Сунтаар, Ньурба оройуоннар хаһыаттарыгар балачча элбэхтик бэчээттэнэн тураллар. Кинилэр норуот ырыаһытын айар маастарыстыбатын, идеянай - эстетическэй көрүүлэрин табатык көрдөрөллөр. «Кыыл Уола үнкүү тылын системалаан, темалаан, тиһик моонньоох курдук хоһуйан этэринэн билингэ диэри тэннээбэ көстө иликкэ дылы», - диэн В. Меркурьев суруйбута бары өттүнэн олохтоох.

С. А. Зверев- Кыыл Уола уолан сааһыттан хара кырдьыар диэри дьон өйүн-санаатын, кутун-сүрүн тутар алыптаах тойуктаах, дьэрэкээннээх кэпсэллээх этээччи киэнэ бастына буолан, Бүтэй Бүлүүгэ эрэ буолбакка, бүтүн Саха сиригэр албан аата, суон сураҕа биллибитэ. Саха оһуокайа, саха ырыата-тойуга, үнкүүтэ кини сырдык аатын кытта саас-үйэ тухары бигэтик ситимнэммитэ.

Ыһтааччы: Түмүктээн эттэххэ, саха норуотун тылын-өһүн, баай тылынан уус-уран айымньытын сыыска-буорга булкуйбакка, ыраас көмүс курдук тутан, биһиги үйэбитигэр тийэ тиэрдэн аҕалбыт дьонтон биирдэстэринэн С. А. Зверев буолар. Кини айбыт ырыалара, тус бэйэтэ толкуйдаан, тобулан онорбут үнкүүлэрэ, түһүлгэ дьонун үмүрү тардар оһуокайа, музыкалара, сценаҕа айбыт оруоллара - бу барыта саха норуотун культуратын кыһыл көмүс кылаата буолар. Хас сайын аайы уйгулаах ыһыахтарга кини албан аата, суон сураҕа тойуксуттар, үнкүүһүттэр хоһоонноругар, ырыаларыгар, тойуктарыгар иһирэхтик ахтыллар. Сунтаардар хас ыһыах аайы бастын үнкүүһүккэ С. А. Зверев аатынан анал улахан бириһи туттараллар, онтон конкурска ситиһиилээхтик кыттыбыттарга аатырбыт үнкүүһүт барьельефтаах значогу ыһыах дьонун уруйдааһынын-айхаллааһынын кытта түөстэригэр анньаллар. Онон Сергей Афанасьевич албан аата, суон сураҕа саха ураанхай баарын тухары ааттана, ахтылла туруоҕа!